

Ekim Devrimi ve Kızıl Ordu'nun kuruluşu

Levent Dölek

Emekçi halkın bir evladı ve Sovyet Cumhuriyeti'nin bir yurttaşı olarak İşçi Köylü Ordusu'nun askeri ünvanını üstlenirim. Rusya'nın ve bütün dünyanın işçi sınıflarının önünde bu ünvanı onurla taşımayı ve silah kullanmayı bilinçli biçimde öğrenmeyi, tüm kamusal ve askeri eşyaları, hırsızlığa, zarar ve ziyana karşı gözüm gibi koruyacağımı taahhüt ederim. Devrimci disipline katı ve hiçbir gevşekliğe yer bırakmayacak biçimde uyacağımı, İşçi ve Köylü Hükümeti tarafından atanmış komutanlarımın tüm emirlerine sorgusuz sualsiz uyacağımı taahhüt ederim. Sovyet Cumhuriyeti'nin yurttaşının onuruna zarar verecek, onu alçaltacak her türlü hareketten kaçınacağımı ve öteki yoldaşlarımı da bu hareketlerden uzak tutacağımı, bütün hareket ve düşüncelerimde bütün emekçilerin kurtuluşu yolundaki büyük davayı göz önünde bulunduracağımı taahhüt ederim. İşçilerin ve Köylülerin Hükümeti'nin Sovyet Cumhuriyeti'ni her türlü tehdide ve düşmana karşı savunma yolundaki ilk çağrısında öne çıkacağımı taahhüt ederim. Rus Sovyet Cumhuriyeti, sosyalizm davası ve halkların kardeşliği uğrunda mücadeleden ne gücümü ne hayatımı esirgeyeceğim. Ciddiyetle vermiş olduğum bu sözden kötü niyetle uzaklaşacak olursam, halkın gazabı üzerimde olsun, devrim yasasının acımasız eli beni cezalandırsın.

(Kızıl Ordu Askerinin Sosyalist Yemini)

Ekim Devrimi geri bir ülkede köylülük tarafından desteklenen proletaryayı iktidara getirdi. Devrim sadece Rus proletaryasına değil dünya proletaryasına ve ezilen halklara devrimci bir üs hediye etti. Marx ve Engels'in öngörülerine uygun şekilde Bolşeviklerin de beklentisi Rus devriminin uluslararası devrimin bir başlangıç noktası olacağıydı. Ancak beklenen olmadı. Rus devrimi dünya çapında bir devrimci dalga yarattı ama emperyalist dünyanın kuşatmasını kıramadı. Tecrit olmuş bir ülkede sosyalist inşa deneyimi el yordamıyla ve zorunluluklar altında yürütülecekti. Bunu yaparken elbette ki öncelik proletarya tarafından fethedilen iktidarın korunması oldu. Bu durum, işçi iktidarını sosyalizmin inşasına boylu boyunca girişmeden önce bir ordu inşa etme göreviyle karşı karşıya bıraktı. Sosyalist inşanın daha sonra karşılaşılabileceği tüm sorunlarla önce Kızıl Ordu'nun kuruluş sürecinde karşılaşıldı.

Yaşadığı tüm sorunlara ve eksiklerine rağmen Ekim Devrimi ilk defa ezilen sınıfların kalıcı ve istikrarlı bir iktidarını yarattı. Onun ordusu da haliyle, tarihte o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş bir ordu oldu. Bu ordu motivasyonunu kendi ulusuna bağlılık ve başka uluslara nefret temelinde kazanmıyordu. Bu ordunun askerleri sosyalizm davası ve halkların kardeşliği uğruna ölmek için yemin ediyordu.

Kızıl Ordu'nun kuruluşunun incelenmesi proletarya diktatörlüğünün ve kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumunun yaşadığı sorunların devrimci bir analizi açısından son derece önemli bir yerde duruyor. Bu makale esas olarak Kızıl Ordu'nun bu yönüne odaklanmış durumda. Kızıl Ordu'nun nasıl kurulduğu kadar nasıl savaştığı, burjuva ordularından sınıfsal açıdan tamamen farklı yepyeni temellerde kurulan bir ordunun savaş yöntemleri, taktikleri, bu yeni ordunun savaş sanatına yeni bir perspektif kazandıran boyutları, proletaryanın kendine özgü bir savaş doktrinin olup olamayacağına dair tartışmalar başlı başına bir araştırmanın konusudur. Yine Kızıl Ordu'nun kuruluşu kadar sovyet devletinin geçirdiği evrime paralel olarak nasıl bir dönüşüm yaşadığı da önemlidir. Ekim Devrimi'nin kurduğu Kızıl Ordu İkinci Dünya Savaşı'na geldiğinde hangi yönlerden yetkinleşmiş, hangi boyutlarıyla bir yozlaşma içine girmiştir? Ne yazık ki bu tartışmaya da bu yazının sınırları içerisinde girebilmiş değiliz.

Amacımız Ekim Devrimi'nin açtığı ve daha kapanmamış olan proleter devrimler çağının baharında kurulan ve kendinden sonraki tüm devrimci ordular için şüphesiz en büyük örneği oluşturan, ezilen bir sınıfın kendini nasıl hâkim sınıf olarak örgütleyebileceğinin muhteşem bir laboratuvarını sunan İşçilerin ve Köylülerin Kızıl Ordusu'nun temellerini Marksist bir perspektifle ele almak ve burjuvaziyle kavgamızın er geç varacağı kaçınılmaz biçimler açısından dersler çıkarmaktır.

Marksist devlet teorisi ve ordu sorunu

Marksizmde devlet teorisi ile savaş ve genel olarak askerlik meselesi birbirinden ayrılmaz biçimde ele alınmıştır. Her şeyden önce Marksizmde devlet hâkim sınıfın ezilen sınıflar üzerindeki baskı aygıtı olarak tanımlanmaktadır ve bu baskı aygıtının

merkezinde de silahlı bir çekirdek bulunmaktadır. Bu çekirdek ordudan, polişten, mahkemelerden, cezaevlerinden ve diğer zor aygıtlarından oluşur.

Ordular aynı devlet gibi toplumun uzlaşmaz karşıtlık içindeki sınıflara bölünmesinin ürünüdür. Uzlaşmaz karşıtlık adı üstünde barışçıl şekilde uzlaştırılması, orta yolda buluşması mümkün olmayan çelişkileri ifade eder. Bu tür bir çelişkinin tarafları silahlı olduğunda çatışma kaçınılmazdır. Dolayısıyla da hâkim sınıf, uzlaşmaz karşıtlık içinde olduğu ezilen sınıfları silahsızlandırırken silahlanma tekelini özel silahlı müfrezeler aracılığıyla eline alır. Ordular ya da genel olarak hâkim sınıfların hizmetindeki özel silahlı müfrezelerin alternatifi pasifistlerin ve ilkesel şiddet karşıtlarının hayallerinin aksine silahsızlık değil tüm toplumun silahlanmasıdır. Başka bir ifadeyle, hâkim sınıfın elindeki silahlanma tekelinin ortadan kalkmasıdır: “Her devrim devlet aygıtını yıkarak, hâkim sınıfın *kendisine* hizmet eden özel silahlı müfrezeleri nasıl yeniden kurmaya, ezilen sınıfın ise sömünlere değil de sömürülenlere hizmet edebilecek türden yeni bir örgütlenmeyi nasıl yaratmaya çalıştığını bize açık bir biçimde gösterir.”¹

Yani her devrim alametlerini mutlak surette askeri biçimler altında da göstermek zorundadır ve devletin değişen sınıf karakteri de mutlaka askeri alanda ifadesini bulacaktır. Örneğin burjuva devrimlerinin ardından aristokratik bir temele dayanan Ortaçağ orduları köklü bir değişime uğradı. Ortaçağ orduları soylu kökenli subayların komutası altındaki serflerden oluşmaktaydı. Şövalyece gurur, onur, şan, şeref duyguları subaylara mahsus ve bu orduların askerleri tarafından paylaşılmazdı. Zaten bu ordularda askerlerden kendiliğinden bir sadakat beklenmez, ordunun disiplini sadece kaba şiddet yoluyla ve özellikle de ölüm cezasıyla sağlanırdı.

Burjuva devrimleri bunun yerine ulusal bir silahlanma anlayışını getirdi. Askerlik artık bir ulusal görev halini aldı. Hatta yurttaşın bir hakkı olarak tanımlandı. Burjuvazi milliyetçilik ile ulusun üzerinde ideolojik hegemonyasını sağlayabildiği ölçüde artık sadece subaylardan değil erlerden de sadakat bekleniyordu. Erlerin ulusun çıkarına olan bağlılığı ve bu ideolojik temel üzerinde yükselen yüksek moral ve motivasyon burjuvazinin devrim ordularına tekniğin ve teknolojinin ötesine taşan bir niteliksel güç kazandırdı.² Amerikan devriminin isyancıları, sömürgeci paralı askerleri bu güce dayanarak yıktı. Napolyon, Fransız Devrimi'nin ulusal ordularına komuta ederek Avrupa'yı fethetti.³ Burjuvazinin ilerici karakterini tümünden yitirdiği emperyalizm çağında ise ezilen ulusların kurtuluş mücadeleleri üstün emperyalist orduları defalarca yenilgiye uğrattı.

Orduların karakterini belirleyen, bağlı olduğu toplumun sınıfsal niteliğidir. Orduyu ya da genel olarak hâkim sınıfın özel silahlı müfrezelerine dayanan devletin

1 V.I. Lenin, *Devlet ve Devrim*, İstanbul: Aydınlık Yayınları, 1976, s. 17.

2 Geoffrey Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s. 209.

3 F. Engels, “Piyade Taktiği”, *Devrimci Marksizm*, sayı: 25, Kış 2015-2016, s. 159.

çekirdeğinin büyüklüğünü ise hem içerdeki sınıf savaşımının düzeyi hem de ulusun komşu ve rakip uluslarla ilişkileri tayin eder. Sınıf mücadelesi keskinleştikçe, fetih yarışı ve uluslararası rekabet arttıkça devletin silahlı çekirdeği tüm toplumu hatta devleti yutacak bir boyuta ulaşabilir. Bu Engels'in emperyalizm çağının şafağında yaptığı bir öngörüdür ve emperyalist savaşlarla birlikte tam olarak doğrulanmıştır.⁴

Emperyalizm çağında bu olgu giderek burjuvazinin en büyük çelişkisi haline gelmeye başlamıştır. Sonuçta burjuvazinin hegemonyası son derece kırılğan bir zemine yaslanmaktadır. Burjuvazi toplumun sömürücü ve küçük bir azınlığı olarak kaldığı ve orduların saflarında işçi sınıfı ve yoksul köylüler silah altına alındığı müddetçe ideolojik hegemonyanın askeri başarılarla desteklenmesi zorunludur. Aksi takdirde cephede yaşanan başarısızlıklar derhal toplumdaki sınıf karşıtlıklarının ordunun içinde kendini göstermesine neden olmaktadır. Hele ki burjuva ordusu yurt savunması yapmıyor bir fetih savaşı yürütüyorsa:

Savaşın başında istisnasız tüm ülkelerde yurtseverliğin yükselişine tanık olduk. Bu aşamada burjuvazi giderek güçleniyor ve şöyle diyordu: "Tüm halk benimle birlikte." Şehrin ve ülkenin sabahtan akşama çalışan halkı burjuvazinin bayrağı altında toplandı. Tabiri caizse tek bir ulusal *galeyan* içinde birleşti. Fakat savaş bir avuç ordu ihalesi kapan müteahhidi, yağmacıyı ve spekülâtörü zengin ederken, diplomatları ve generaleri terfi ettirirken, bir bütün olarak ülkeyi giderek daha fazla tüketti ve halkı soyup soğana çevirdi. Çalışan kitleler giderek daha fazla yoksullaştı. Eşler, anneler, nineler ve çalışan kadınlar için o yakıcı soruyu cevaplamak giderek daha fazla güçleşti: Çocukları nasıl besleyeceğiz? Ve bu, çalışan kitlelerin zihinlerinde adeta kendiliğinden bir devrim gerçekleştirdi. Savaş, önce onları boş umutlarla havaya kaldırıp, ardından tüm kemiklerini kırarcasına kaldırdığı yerden tekrar yere çalarken; işçiler tüm bu olup bitenin nasıl olduğunu ve ne anlama geldiğini düşünmeye başladılar.⁵

Tarih, Çarlık ordusunun şovenist gösteriler eşliğinde cepheye sürdüğü işçi ve köylü kökenli askerlerin nasıl bir kaç yıl içinde barış, toprak ve ekmek talebiyle burjuvaziye karşı, devrimin saflarına katıldığını, Rus ordusunun nasıl Almanya'yla savaşarak değil de kendi bağrında yükselen sınıf savaşımıyla dağıldığını ve bunun Ekim Devrimi'ne giden yolu nasıl açtığını bize göstermiştir.⁶

Burjuvazi nasıl kendi hâkimiyetindeki bir toplumu kurarken orduyu da yeniden şekillendirdiyse Ekim Devrimi ile birlikte kendisini hâkim sınıf olarak örgütleyen proletarya da aynısını yapmak zorunda kaldı. Önünde izleyebileceği bir örnek olarak sadece 1871 Paris Komünü bulunuyordu. Hem Marksist devlet teorisi hem de

4 V.I.Lenin, a.g.e., s. 18-19.

5 Lev Trotsky, "The Internal and External Situation of the Soviet Power in Spring of 1918, The Internal and External Tasks of the Soviet Power", <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch06.htm>

6 Bkz. "1917 Ekim Devrimi: Ordudaki sınıf mücadelesi?", *Gerçek* gazetesi, sayı: 93, Haziran 2017.

Paris Komünü'nün pratiği doğal olarak sürekli ordu ve polisin karşısında tüm halkın silahlandırılmasına dayanan milis sistemini öne çıkarmaktaydı. Lenin, Şubat devriminin ardından “polisinden yeniden kurulmasını engellemek, orduyla bir ve aynı şey olan bir halk milisi kurmaktan başka bir yol yok” diyordu.⁷

Paris Komünü sadece 72 gün ayakta kalabilmişti. Komünün milis deneyimi, Marksizmin ortaya koyduğu devlet teorisiyle tümüyle tutarlıydı. Ancak sonuçta Komün yenilmişti ve Ekim Devrimi, Paris Komünü'nün deneyimini çok daha ilerilere taşıırken, sınıf mücadelesinin getirdiği somut sorunlarla baş etmeye çalışırken, askeri meseleleri de çok daha karmaşık yöntemlerle çözmek zorunda kalacaktı. Her halükarda askeri mesele, sınıf savaşımından ve onun bir aygıtı olan devletin sınıf karakterinden hiçbir zaman bağımsızlaşmadı.

Ekim Devrimi: Devrimci strateji ve barışçıl olmayan “kansız” zafer

1917'de proletaryayı iktidara taşıyan süreçte belirleyici an Kışlık Saray'ın alınmasıdır. Kışlık Saray, Askeri Devrimci Komite'nin iradesi ve bu komitenin başkanı Trotskiy'in önderliğinde bir askeri hareketle, bir silahlı halk ayaklanmasıyla alınmıştır. Bu taarruz hemen hemen hiç kan dökmeden başarıya ulaşmış, Ekim Devrimi tarihe en kansız devrimlerden biri olarak geçmiştir. Ancak devrimin kansız olması barışçıl olduğu anlamına gelmez.

Kadim Çin'in savaş sanatı teorisyeni Sun Tzu, “Girdiği her savaşı kazananlar aslında usta değildirler, başka orduları savaşmadan çaresiz bırakanlar, işte onlar en iyisidir”⁸ diyerek mükemmel komutanı anlatmıştır. Ekim Devrimi daha çiçeği burnundayken işte böyle bir önderlikle zafere ulaşmıştır. Başka orduları savaşmadan çaresiz bırakmak nasıl mümkün olabilir? Bunun da bir formülü vardır elbette ve bu formülde kurnazlık pek az, strateji ise pek çok yer kaplamaktadır. Sun Tzu'nun formülü şöyle: “Stratejik etkenlerin çoğunu kendi safında buluşturan savaşa girmeden karargâhta kazanmış; bunların azını elinde tutan kimse savaşa girmeden yenilmiş sayılır- hele hiç bulundurmayanların vay haline!”⁹

Bu anlamda devrimin 1917 sonbaharındaki zaferi stratejik etkenlerin çoğunu kendi saflarında buluşturmuş olan Bolşevik Partisi'nin eseridir. Aslında en stratejik etkenlerden biri Bolşevik Partisi'nin kendisidir. Bir devrimin asli koşulları arasında üretici güçlerin gelişmesi ve üretim tarzıyla girdiği çelişkiler, hâkim sınıfla ezilen sınıflar arasındaki güç ilişkileri, ekonomik ve siyasi krizlerin yarattığı sosyal ve siyasal anafolar içinde yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin ise eskisi gibi yönetilmek istemediği bir tarihsel momente ulaşılması vardır. Tüm bu koşulların aynı anda ve

7 V.I. Lenin, *Komün Dersleri*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları, 1977, s.76.

8 Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, İkinci Baskı, 2006, s.84.

9 a.g.e., s. 72.

tek bir yerde bir araya gelmesi çok da sıra dışı değildir. Ne var ki, tüm bu koşulların muzaffer bir proleter devrimle sonuçlanması, sınıflar arasındaki güç dengesini stratejik olarak ezilen sınıflar lehine bozacak bir iradi aygıtın varlığını gerektirir. Bu işçi sınıfının devrimci partisidir. Trotskiy bunu şöyle ifade ediyor:

Genel olarak tarihin -Paris Komünü, 1918 Alman ve Avusturya devrimi, 1919 Macaristan ve Bavyera sovyetleri, 1919 İtalyan devrimi, 1923 Alman krizi, 1925-1927 yıllarındaki Çin Devrimi, 1931 İspanyol Devrimi- de tanık olduğu gibi koşullar zincirindeki en zayıf halka şimdiye dek partinininki olmuştur. İşçi sınıfı için en zoru tarihi görevlerinin çapına uygun bir devrimci örgüt yaratmaktır.¹⁰

İşte Rusya proletaryasının bu en zoru başarmasını sağlayanlar, başta Lenin olmak üzere tüm bir Bolşevik kuşak, devrimin zaferinde başrolü oynamıştır. Tüm Ekim ayaklanmasını fiilen yönettiği halde Trotskiy'in devrimde belirleyici rolün Lenin tarafından oynandığını söylemesinin ardında partinin rolüne ilişkin bu berrak kavrayış yatmaktadır.

Parti, Ekim Devrimi'nin komutanlarına "stratejik etkenlerin çoğunu" kendi saflarında toplamalarını sağlayan esas aygıt olmuştur. Bu anlamda Lenin'in İki *Taktik*'ten *Nisan Tezleri*'ne liberal burjuvazi ile ittifak içinde bir demokratik devrim anlayışını reddetmesi, önce işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü tezini daha sonra çok daha kesin bir şekilde "bütün iktidar sovyetlere" sloganında cisimleşen bir şekilde köylülüğün desteğini almış proletaryanın iktidarını savunması entelektüel birer zihin jimnastiği değil, devrimin kaderini belirleyecek olan stratejik mücadelelerdir. Bugün de istibdadın görüntüdeki cesametine bakıp ah vah edenler, kötümserlik nöbetleri içinde büyük patronların tek bir demokratik gülümsemesi ile kendinden geçenler, emperyalizmin "endişe beyanlarından" umut devşirmeye çalışan, en nihayetinde daha denize düşmeden büyük burjuvazinin "sosyal demokrat" yılanlarına sarılanlar, liberal burjuvaziyle ittifakı reddeden ve devrimci stratejiyi savunan bizleri "derin analizler" yapmakla, doktrinerlikle suçlarken vaktiyle Lenin'e yapılan suçlamaları tekrarlıyorlar.

Oysa Ekim Devrimi tarihi bize şunu gösteriyor ki **daha devrim ufukta görünmezken bile** berrak bir devrimci stratejiyi savunmak ve strateji temelinde bir devrimci parti inşa etmek vazgeçilmez bir görevdir. Liberal burjuvazinin hegemonyası altına girmiş reformist sosyalistler Bolşeviklerin kansız şekilde iktidarı almasından hemen önce bile aynı karamsar sayıklamalarını sürdürüyor, devrimcileri maceracılıkla suçluyorlardı. Menşevik Dan, Ekim ayaklanmasının arifesi olan gecede, Sovyet delegeleriyle yapılan toplantıda söz alıp şunu diyebilmişti: "Karşı-devrim hiçbir zaman bu kadar güçlü olmadı!"¹¹

10 Lev Troçki, *Rus Devrim Tarihi-3.Cilt, Ekim Devrimi: Sovyetlerin Zaferi*, çev. Bülent Tanatar, İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1999, s. 180.

11 a.g.e., s. 231.

Ancak Bolşeviklerin doğru stratejisi, en ağır şovenist etkiler altında kaldığında bile proletaryanın devrimci sınıf karakterine güvenerek, merkezine proletaryayı alarak ve liberal burjuvaziyle ittifak ederek değil ona karşı savaşarak köylülüğün desteğini kazanmaya yönelmişti.

Petrograd proletaryasının en aktif ve öncü unsurlarının mutlak desteğini yani silahlı proleterlerden oluşan kızıl muhafız birliklerini, Petrograd garnizonundaki köylü kökenli askerler arasında Bolşevizme duyulan sempatiyi, yani köylülüğün proletaryayı takip etmesini, Aurora zırhlısının devrim saflarına geçişini, özetle “stratejik etkenlerin çoğunu” Bolşeviklerin safında toplayan işte bu doğru devrimci stratejiydi. Stratejik etkenlerin pek çoğunu teker teker yitiren burjuvazinin ise vay haline! “Beş yüz kişilik doğru dürüst bir birlik Smolny’ı (Bolşeviklerin karargâhı) tüm içindekilerle birlikte tasfiye etmeye yeterdi” diyerek gerekli inisiyatifi gösterebilseydi geçici hükümetin devrimi önleyebileceğini iddia eden Menşevik Suhanov gibilere Trotskiy şöyle cevap veriyor: “Bu mümkün. Ama öncelikle, hükümetin bunu sağlamak için kararlılığa, yüreğe yani doğasına tümünden aykırı bir meziyete ihtiyacı vardı. İkinci olarak, beş yüz kişilik doğru dürüst bir birliğe. Bunu nereden bulacaktı?”¹² İşte böylece sınıf savaşımına dayalı devrimci strateji ve bu stratejinin en önemli parçası olan devrimci parti Sun Tzu'nun mükemmel komutanlık tanımının kolektif ifadeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prusyalı savaş teorisyeni Clausewitz'in evrensel kabul gören tanımlaması ile “savaş politikanın şiddet araçlarıyla devamıdır.” Savaşın esas amacı belirli siyasi hedeflere ulaşmaktır ve bunun için iradeyi düşmana zorla kabul ettirmeyi gerektirir. Clausewitz, savaş harekâtının hedefinin iradeyi zorla kabul ettirmek üzere düşmanı silahtan arındırmaya odaklandığını ve bu hedefin siyasi amacın yerini alıp onu bir bakıma savaşa ait olmayan bir şeymiş gibi bir kenara ittiğini söyleyerek siyaseti ve stratejiyi arka plana itmeye meyilli kurmay subayı uyarılmaktadır.¹³ İşte Ekim Devrimi'nin kendisi, onun askeri politikası ve ordusu baştan sona Clausewitz'in uyarısının hakkını veren bir tarihsel deneyimi bize sunmaktadır. Bu anlamda Ekim Devrimi'nin askeri politikasını ve Kızıl Ordu'yu Bolşevik Partisi'ni ve Bolşevizmin devrimci stratejisini temel almadan anlamının olanağı yoktur.

Ekim Devrimi'nin askeri politikası: Ayaklanma sanatından savaş sanatına?

Savaş sanatı ile ayaklanma sanatının büyük oranda örtüştüğü muhakkaktır. Bir savaşı kazanmanın ve bir ayaklanmayı başarıya ulaştırmanın gerekleri en genel hatlarıyla birbiriyle ortaktır. Ancak savaş ve ayaklanmanın birbirine indirgenmesi mümkün değildir. Her şeyden önce savaş söz konusu olduğunda şu ya da bu

12 a.g.e., s. 298.

13 Carl V. Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. Selma Koçak, *İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011*, s. 30

biçimde karşı saflarda örgütlenmiş silahlı kuvvetlerin çarpışması söz konusudur. Ordu şeklinde örgütlenmiş olmasa bile gerilla birlikleri, milis ya da başkaca melez formlarda bir araya getirilmiş de olsa savaşta karşı karşıya gelen güçler esas olarak birbirine karşı konumlanmış silahlı kuvvetlerdir. Savaşta silahlı kuvvetler her zaman karşı tarafın moralini bozmaya, saflarını dağıtmaya, iç karışıklık çıkarmaya çalışırlar. Pek çok savaşta saf değiştirmeler de yaşanmıştır. Bu noktada propagandanın ve ekonomik, siyasi gelişmelerin etkisi son derece önemlidir. Ancak, savaşlarda her halükârda belirleyici olan askeri gücün, nicel, nitel ve nispi üstünlüğüdür.

Ayaklanmada da silahlı güç esastır. Ancak ayaklanmada silahlı kuvvetler, devlet otoritesi ve organizasyonu kullanılarak değil tam tersine bu gücün dağıtılmasıyla bir araya gelmektedir. Dolayısıyla savaşta **kendine** ait silahlı kuvvetleri mümkün olduğunca güçlü, kalabalık ve organize bir şekilde bir araya toplamak esas iken ayaklanmada esas olan kendine ait olmayan silahlı kuvvetleri kendi tarafına çekmek, kalanları da mümkün olduğunca tarafsızlaştırmak ya da savaşa iradesini kırmaktır. Bu yüzden ayaklanma sanatında dar anlamda askeri gücün belirleyiciliğinin yerini siyasi güç almaktadır.

Ekim ayaklanmasında Askeri Devrimci Komite'nin harekete geçirdiği silahlı güçler Petrograd Garnizonu piyadeleri, Bolşeviklerin en etkili oldukları askeri birliklerden makineli tüfekçiler, Kronştadt üssü denizcileri, Baltık donanması bahriyelileri ve silahlı işçilerden oluşan Kızıl Muhafızlardı. Bu güçlerden en az sayıda, en az tecrübeli ve en kötü teçhiz edilmiş olan Kızıl Muhafızlardı ki bu, Askeri Devrim Komitesi'ne organik olarak bağlı olan yegane silahlı güçtü. Kızıl Muhafızların sayısı silahlı olarak en fazla bir kaç bini bulmaktaydı, Şubat Devrimi ile oluşan ikili iktidar koşulları dolayısıyla yarı legal bir statüye sahipti ve her an geçici hükümetin silahsızlandırma girişimlerine muhatap olmaktaydı. Sayısı az olmasa da tek başına çok daha kalabalık ve iyi silahlanmış olan ordu güçleri ile baş etmesi imkânsızdı. Ancak Kızıl Muhafızın etkisi proletaryanın siyasi ve sosyal olarak oluşturduğu kütle çekim kuvvetinden geliyordu. Bugünden dönüp bakıldığında Kızıl Muhafızlar göğüs göğüse çarpışarak karşı devrim güçlerini ezmenin değil Petrograd Garnizonu'nu devrim safına kazanmanın, Baltık bahriyelilerini örgütlemenin bir aracı olarak işlev görmüştür.

“Her ayaklanmanın ilk görevi askeri birlikleri kendi yanına çekmektir. Temel olarak genel grev, kitle gösterileri, sokak çatışmaları, barikat savaşı buna hizmet eder.”¹⁴ Ekim ayaklanmasında Kızıl Muhafız gücünü Rus proletaryasının giderek siyasallaşan eylemliliğinden almış, onun en yüksek silahlı ifadesi olmuş ve bununla birlikte esas olarak hukuken hükümete bağlı askeri birliklerin devrim safına çekilmesine hizmet etmiştir.

Eski orduyu dağıtıp yenisini kurmak:

14 Lev Troçki, a.g.e., s. 186.

Bir dönüm noktası olarak Brest-Litovsk

Ancak iktidar sovyetlere geçtikten sonra durum nitel bir değişime uğramıştır. Rus ordusunun hukuken bağlı olduğu Geçici Hükümet, Kışlık Saray'ın ele geçirilmesinin ardından ve bir süre daha cılız şekilde süren direnmeler ezildikten sonra fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak bu otomatik olarak proletaryanın mevcut ordunun mülkiyetini üzerine geçirmesi gibi bir sonuç doğurmamıştır. İktidarı alan proletarya elinde kullanılmaya hazır bir ordu bulmamıştır.

Bolşevik barış politikası kitleleri kandırmak üzere ortaya atılmış bir vaat değildi. Proletaryanın yağma savaşını reddetmesi ve bunu sadece kendi adına yapmaması, dünya proletaryasının çıkarlarının bir gereği olarak barış politikasının savunulması söz konusuydu. Emperyalist savaşın bir avuç yağmacı burjuvanın çıkarları için milyonlarca emekçiye savaşa sürmesinin yarattığı devasa toplumsal gerilim Rusya'da hem bir devrime yol açmış ama aynı zamanda ordunun savaşamaz hale gelmesine de neden olmuştu. Orduda subayların hükmü kalmamış, erlerin diktatörlüğü başlamıştı. Askerler tarafından cezalandırılmayan subaylar kaçıyordu. Subaylardan bazıları esen özgürlük rüzgârlarıyla devrim safına geçse de birliklerine komuta etme kabiliyetlerini yitirmişti.

Şubat devrimi ordudaki kurulu yapıyı allak bullak etti. Sovyetlerin kabul ettiği 1 no.lu kararname ile ordu içinde adeta bir ikili iktidar ilan edildi.¹⁵ Devrimden yana

---

15 Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri'nin Petrograd Garnizonu'na 1 No.lu emri: Acilen tüm muhafız, ordu, topçu ve donanma askerleri tarafından uygulanmak ve tüm Petrograd işçilerine duyurulmak üzere.

İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti aşağıdaki kararları almıştır:

1. Tüm bölük, tabur, alay, topçu bataryaları, süvari taburları ve tüm askeri birliklerin ayrı ayrı tüm birimlerinde komiteler yukarıda anılan birimlerde görevli askerlerin temsilcileri arasından seçilecektir.
2. Henüz İşçi temsilcileri Sovyeti'ne temsilcilerini seçmemiş birlikler her bölükten bir temsilci seçecektir. Tüm temsilciler, kendilerine tahsis edilen özel bir kimlik kartı ile 2 Mart 1917 saat sabah 10:00'da Devlet Duması Binası'nda bulunacaktır.
3. Askeri birlikler tüm siyasi eylemlerinde, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti ile kendi komitelerine tabidir.
4. Devlet Duması Askeri Komisyonu'nun, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti'nin karar ve emirlerine aykırı düşmeyen emirleri uygulanacaktır.
5. Her türlü silah, yani tüfekler, makinalı tüfekler, zırhlı araçlar ve diğerleri, bölük ve tabur komitelerinin kullanım ve kontrolüne verilecek, ısrar etseler bile katiyen subaylara verilmeyecektir.
6. Silah altında ve görevdeyken askerler askeri disipline kati şekilde uyacaktır. Ancak görev haricinde ve kışla dışında, sivil, özel ve siyasi yaşamlarında askerler tüm yurttaşların haklarından eksiksiz şekilde yararlanırlar. Bilhassa, görev dışında esas duruşta bulunma ve askeri selam verme zorunluluğu kaldırılmıştır.
7. Aynı şekilde bundan sonra subaylara efendim, ekselansları vb. değil sayın General, sayın Albay vb. şeklinde hitap edilecektir.

olan Asker Komiteleri artık savaş naraları atmıyor, barış türküleri söylüyorlardı. Bu haliyle ordu burjuvazi için devrime karşı kullanılamaz bir hal almıştı. Ordunun yoksul köylü askerleri silahlı Kızıl Muhafızlar gibi devrimci değildi. Onlara yalnızca barış ve toprak getirecek olan bir devrime taraftardı.

Devrimin ardından hem burjuvazinin içteki direncini kırmak hem de emperyalizmin kuşatmasına direnmek zorunda kalan ve tüm bu zorunluluklar içinde ilk kararnamesinde tüm savaşan ülkelerin halklarına ve hükümetlerine derhal dürüst ve demokratik bir barış için görüşmelere başlama çağrısı yapan Sovyet iktidarı hızla bir krizin içine sürüklendi. Sovyet iktidarının emperyalist savaşı bitirecek genel bir barış çağrısı İngiltere ve Fransa'dan karşılık bulmayınca Almanya ile ayrı bir barış imzalamak için Breş-Litovsk'ta görüşmelere başlandı. Ayaklanmanın komutanı Trotskiy, devrimin Dış İlişkiler Halk Komiseri sıfatıyla bu sefer diplomatik bir misyonla sahneye çıkıyordu.

Breş-Litovsk görüşmeleri ilk bakışta haliyle diplomatik bir olay gibi görünmekte, parti ve devrim tarihi açısından da esas olarak komünistlerin uzlaşmalara yaklaşımı, devrimin uluslararası sürekliliği açısından devrimci savaşın yeri ve işçi devletini korumanın önemi, işçi devletinin emperyalist devletlerle ilişkilerinin nasıl olması gerektiği gibi açılardan ele alınır. Ancak Breş-Litovsk'un en önemli yanlarından biri de Ekim Devrimi'nin askeri politikasının şekillenmesinde bir dönüm noktası olmasıdır.

Barış sorunu eninde sonunda bir askeri meseledir. Pasifistler ve liberal anti-militaristler bunu asla anlayamazlar ama durum budur. Söz gelimi askeri güçler arasında aşırı bir orantısızlık (emperyalistlerle ezilen halklar arasında) ya da dehşetli bir denge (ABD ve SSCB'nin tüm dünyayı defalarca yok edebilecek sayı ve çapta nükleer silahlara sahip olması) pekâlâ görelî bir barış ortamının oluşmasına sebep olabilir ve bu da barışın hem sağlanmasını hem de korunmasını büyük ölçüde bir askeri mesele haline getirir.

Breş-Litovsk barışına da bu açıdan baktığımızda meselenin odağında birbiriy-le kopmaz biçimde bağlı iki meselenin olduğunu görürüz. Bunlardan ilki Sovyet Rusya'nın Almanya'ya karşı savaşı devam ettirmeye yetecek bir askeri güce sahip olup olmadığıdır. Diğerisi ise barış yapılacak Almanya ile Avusturya-Macaristan'da proletaryanın siyasi ve örgütsel gücü ile devrimci olanakların durumudur. Bu so-

---

Askerlere yönelik her türlü kaba davranış, özellikle, "sen" diye hitap etmek yasaklanmıştır. Bu kuralın her türlü ihlali ve subaylarla askerler arasındaki tüm anlaşmazlıklar mutlaka sonrasında birlik komitelerine iletilecektir.

Bu karar, tüm bölük, tabur, alay, tugay, topçu bataryaları ve savaş gemisi mürettebatlarıyla diğer tüm muharip ve muharip olmayan birliklerde okunacaktır.

Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti (<https://www.marxists.org/history/ussr/government/1917/03/01.htm>)

runların etrafında Bolşevikler içerisinde üç görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Lenin'in görüşüdür. Lenin, işçi devletini korumak ve askeri ve siyasi olarak güçlendirmek üzere zaman kazanmak için koşulları ne kadar kötü olursa olsun barış yapmak gerektiğini savunmuştur. Bu görüşün karşısında Buharin ve Radek'in başını çektiği devrimci savaş yanlıları vardır. Bu grup emperyalist savaşı bir devrimci savaşa dönüştürme düşüncesindeydi. Askeri durumun elverişsizliğinin farkında olmakla birlikte devrimin ordusunu ancak savaş içinde kurabileceklerini düşünüyordular.

Trotskiy, bu iki görüşün arasında yer alıyordu. Durumu büyük ölçüde Lenin gibi değerlendiriyordu. Breşt-Litovsk'a giderken arasından geçtiği Rus siperlerinin bomboş olduğunu görmüş ve Almanya'ya karşı savaşı devam ettirmenin çok zor olacağına kani olmuştu. Ancak Alman ve Avusturya-Macaristan proletaryasının tutumunu görmeden, özellikle Almanya'da devrimci bir yükselişin Rus devriminin imdadına yetişmesi olasılığına fırsat vermeden barış anlaşmasını imzalamaya taraftar değildi. Bu ülkelerdeki devrimci durumun değerlendirmesi açısından Lenin'den daha iyimserdi. Trotskiy, tarihte eşine rastlanmayan bir formül öneriyordu: "ne savaş ne barış!" Buna göre Almanların dayatmaları kabul edilmeyecek ama Sovyet Rusya savaştan çekildiğini, ordusunu terhis edeceğini açıklayacaktı. Böylece savaşı devam ettirmenin tüm siyasi yükü Almanya'nın üzerine yıkılacak ve Almanya'da muzaffer bir proleter devrim olmasa bile işçi sınıfının muhalefeti Almanya'yı Sovyetlere karşı bir iştila savaşından alıkoyacaktı.

Trotskiy planını uygulamaya koymak için partinin desteğini kazanmayı başardı ve Breşt-Litovsk'a yanında Radek ve onun çantasındaki propaganda broşürleri olmak üzere yola çıktı. Dünya diplomasi tarihi bir ilke sahne oluyordu. Trotskiy, kendilerine Almanlara siperlerde savaş aleyhtarı ve devrimci propaganda serbestisi tanınmasını şart koşuyordu. Haliyle bu talebine hiçbir zaman olumlu yanıt almadı. Ancak trenden indiklerinde Radek şaşkın bakışlar arasında elindeki propaganda broşürlerini askerlere dağıtmaya başlamıştı bile. Ayrıca Alman devrimcileri de siperlere *Meşale* isimli sosyalist bir gazete dağıtmaya başladılar.

Bolşevikler, iktidarı ele geçirdikten hemen sonra Çarlık Rusyası'nın gizli anlaşmalarını açıklamaya başlamışlardı. Bu anlaşmalar savaşın nasıl bir yağma savaşı olduğunu ortaya koyuyordu. Ayrıca ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıdılar. Bu uğurda Almanların Ukrayna'daki karşı devrimci hükümeti barış masasına çağırarak yaptıkları provokasyonu bile Ukrayna'nın kendi kaderini tayin hakkına saygı duyarak sineye çektiler. Her şey savaşan devletlerin proletaryasını ve ezilen halkları dünya sosyalist devrimine kazanmak içindi.

Trotskiy, kendisine ait askeri güçlerin zayıflığının, hatta neredeyse yokluğunun yarattığı boşluğu muzaffer bir proleter devriminin siyasi prestiji ile Alman proletaryasının devrimci eylemini destekleyerek doldurmak istedi. Bu bir yönüyle ayak-

lanma sanatının uluslararası siyasete ve diplomasiye uyarlanması oldu. Trotskiy bir kez daha kendine ait olmayan askeri güçlere siyasi etkide bulunarak sonuç almaya çalışıyordu. Almanya ve Avusturya'da kitlesel barış gösterileri ve yükselen grev dalgası ilk aşamalarda bu politikanın etkili olduğunu gösteriyordu. Daha sonra parti içinde Breş-Litovsk'un muhasebesi yapılırken Trotskiy'e yapılan eleştirilere karşı Radek, Alman şovenist basınının bile Alman proletaryasının Hindenburg'a karşı Trotskiy'i tuttuğunu kabul ettiğini söyleyerek izlenen politikanın başarısız olsa da asla hayalci olmadığını söylemiştir.

Sonunda Breş-Litovsk görüşmeleri tıkanı ve Trotskiy'in planı uygulamaya kondu. Ancak Almanya saldırıya geçti ve Sovyetleri çok daha kötü koşullarda bir barış yapmaya zorladı. Trotskiy eğer plan başarısızlığa uğrarsa ve Almanlar saldırıya geçerse barış imzalanmasını kabul edeceği konusunda Lenin'e şahsen teminat vermişti. Bunu yaptı da. Lenin'in baştan beri izlediği politika uygulandı. Ancak barış ilk başta öngörülenden çok daha büyük kayıplar pahasına gerçekleşmişti.

Geriyeye dönüp bakıldığında baştan beri kimin haklı olduğunu tartışmak sonuçta belli ölçüde spekülasyon yapmayı gerektirir. Zira baştan beri Lenin'in çizgisi izlenmiş olsaydı işlerin nasıl gideceğini tam olarak bilmek zordur. Basitçe barışın daha az kayıpla imzalanacağı söylenebilir. Ancak Trotskiy'in politikası, özellikle Alman proletaryasının devrimci potansiyeline bir şans tanıyor ve Bolşevikler işin sonunda elimizden geleni yaptık diyordu. Bu asla bir vicdan meselesi olarak görülmemeli. Breş-Litovsk Bolşevik Partisi'ni çok ciddi bir bölünmenin eşğine getirmiştir. Devrimci savaş hizbinin çoğunluk olması durumunda -ki Trotskiy onların yanında yer alsın bu kesinlikle mümkündür ve Lenin bir kez daha istifaya kartını oynayarak ultimatom vermişti- bunun yaratacağı kaosu sonuçlarını keşirmek mümkün değildir. Trotskiy'in özgün ve cesur stratejisi Breş-Litovsk uzlaşmasını savunurken Lenin'e şu cümleleri yazma fırsatı tanımıştır:

Emperyalistlerin gizli anlaşmalarını yayınlayan ve bunları fesheden bu parti, bütün halklara barış teklif etti ve ancak İngiliz-Fransız emperyalistler, barışı baltaladıktan ve bolşevikler de Almanya'da ve öteki ülkelerde devrimi hızlandırmak için bir insanın yapabileceği her şeyi yaptıktan sonra, Breş-Litovsk'un yarıcı hayvanlarının şiddetine boyun eğmek zorunda kaldı. Böyle bir durumda, böyle bir parti tarafından yapılan böyle bir uzlaşmanın, kesin olarak haklılığını herkes her gün daha iyi görebilmektedir.¹⁶

Lenin'in stratejisi, işçi devletinin kendi askeri aygıtını yaratması için zaman kazanmaya dayanıyordu. Bu stratejide toprak ya da prestij kaybı ikincildi. Esas önemli olan sadece Rus proletaryası için değil dünya devrimi için de en güçlü mevzi olan Sovyet devletinin korunmasıydı. Leninist bir parti ile köylülüğün desteğini kazanan

¹⁶ Lenin, *Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*, çev. Muzaffer Kabagil, Ankara: Sol Yayınları, İkinci Baskı, 1974, s. 30.

ve iktidarı fetheden proletarya, kendisini hâkim sınıf olarak örgütlediğinde yani bir işçi devleti kurduğunda kayıpların hepsini telafi edebilecek, yeniden taarruza geçmek için ihtiyaç duyduğu üsse kavuşabilecekti. Şimdi bu devleti ve her devlet gibi onun silahlı çekirdeğini inşa etme zamanıydı ve bu görev için Lenin ve tüm partinin en çok güvendiği ve dolayısıyla da bu görev için görevlendirdiği isim yine Trotskiy oldu.

Ekim Devrimi'nin askeri politikası: Kızıl ordu hangi temellerde kuruldu?

Lenin devlet konusunda son derece berrak bir görüşe sahipti. Marx ve Engels'in görüşlerine sadıktı ve proletaryanın mevcut devlet aygıtını devralarak kendi amaçları için kullanmasının mümkün olmadığını söylüyordu. Marx ve Engels bu sonuca mantıksal bir akıl yürütmeye değil 1848 devrimlerinin kanlı tecrübeleri sonucunda ulaşmıştır. Rus devrimi de bu gerçeği taştamam doğrulayan yeni bir tecrübe olmuştu. Lenin, 1917 Şubat devriminden Ağustos'a kadar olan dönemde burjuva ve küçük burjuva partilerinin, en sol ve demokrat görünenlerin bile işçi sınıfına karşı devleti, yani işçi sınıfı üzerindeki baskı aygıtını yetkinleştirip güçlendirdiklerini vurgular. 1848'de olduğu gibi 1917'de Rusya'da da "olayların böyle bir seyir izlemesi, devrimi, devlet iktidarına karşı 'bütün yıkıcı güçlerini bir araya toplamaya' ve devlet makinesini yetkinleştirmeyi değil, parçalayıp yok etmeyi amaçlamaya" zorlamıştır.¹⁷

Ekim Devrimi'nden sonra da olayların seyri aynı doğrultuda olmuştur. İki sembolik olay bu gelişmeyi çok iyi yansıtıyor. İlk olayda Trotskiy, devrimin hemen ardından Dışişleri Komiseri olarak tayin edilmiş ve devrik Kerenskiy'in cılız ama tehlikeli direnişini kırmak için iki haftasını harcadıktan sonra işe koyulmak üzere eski dışişleri bakanlığına gelmiş ve dışişleri bakanlığı çalışanlarının işe gelmediğini görmüştür. Trotskiy, eski Dışişleri müsteşarı Kont Tatişçev'i çağırtmış ve derhal herkesin daireye çağrılmasını emretmiştir. Devrim gelip geçici değildir ve dürüstçe Sovyet hükümetine hizmet etmek isteyenler hemen iş başı yapmalıdır. Memurlar gelmiştir gelmesine ama bakanlıkta gizli belgelerin bulunduğu kasaların anahtarlarını vermemiştir. Kasaların açılması için bir dizi tutuklamanın yapılması gerekmiştir. Rusya'nın emperyalistlerle yaptığı utanç verici yağma planları tüm dünya halklarının gözleri önüne seriliyorken eski devletin bürokratlarından bazıları mesaiye devam ediyor olsa da burjuva dışişleri bakanlığı parçalanmakta ve proletaryanın dışişleri komiserliğine dönüşmektedir.¹⁸

İkinci olay ise şöyle gerçekleşti: Yine devrimin ilk işlerinden biri barış talebini hayata geçirmek için cepheye derhal bir ateşkes sağlamaktı. Bunun için Kerenskiy döneminin son Genelkurmay Başkanı Duhonin'e talimat verildi. Duhonin, Sovyet hükü-

¹⁷ Lenin, *Devlet ve Devrim*, s. 43.

¹⁸ Isaac Deutscher, *Troçki: Silahlı Sosyalist*, çev. Rasih Güran, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017, s. 406.

metinin talimatını uygulamayınca derhal görevden alındı. Bu nevi bir olay herhangi bir burjuva devletinde de yaşansa sonuç benzer olurdu. Ancak, devrim ve kendini yeni yeni hâkim sınıf olarak örgütlemeye başlayan proletarya işlerini sıra dışı biçimlerde görmekteydi. Duhonin görevden alındıktan sonra savaş kışkırtıcısı olduğu için daha önce emrinde bulunan askerler tarafından öldürüldü. Yerine Çarlık ordusunda asteğmen olarak görev yapmış olan ve Bolşevik Partisi'nin askeri işler sorumlusu olan Kri-lenko getirildi. Rus ordusunun yeni komutanı artık göğsünde madalyalar taşıyan bir general değil, göğsünde devrimci bir yürekten başka bir şey taşımayan ve askeri kabiliyetlerini akademiden ziyade devrimci faaliyet içinde geliştiren bir asteğmen olmuştu.¹⁹

İşçi devleti, ordusunu sil baştan kuracaktı, kurmak zorundaydı. Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) bu koşullar altında 28 Ocak'ta yeni ordunun kuruluşu için bir kararname yayınladı. Bu kararnameye göre ordunun adı İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu olacaktır. Orduya katılım tüm Rusya vatandaşlarına açıktı ancak orduya alınacak her kişi için Bolşevik Partisi'nin, Sovyet hükümetine bağlı asker komitelerinin ve diğer işçi örgütlerinin üyelerinden iki kişinin referansı zorunlu kılındı. Askerlerin tüm ihtiyaçları hükümet tarafından karşılanacak ve kendilerine cüzi miktarda (50 Ruble) bir maaş bağlanacaktı. Yeni ordunun başkomutanlığı Sovnarkom'un uhdesindeydi. Ordunun doğrudan komuta ve yönetimi ise Savaş ve Donanma Halk Komiserliği tarafından üstlenilecekti.²⁰

Kızıl Orduda subayların seçikle gelmesi sorunu

Yeni ordunun başkomutanlığının Sovnarkom yani Sovyet hükümeti tarafından üstlenilmesi ordunun sivil iktidara tabi olması gibi basit bir ilkenin ifadesi değildi. Kızıl Ordu kuruluş kararnamesinde bu ifadenin yer alması devrimin kendi iç evrimi açısından son derece önemli bir yere oturuyordu. Ekim Devrimi'nde burjuva ordusunun içindeki devrimci propagandanın önemini yeterince vurgulamış bulunuyoruz. Bu propagandanın askerleri salt köylünün toprak talebiyle yanına çekmediğini de hatırlamalıyız. Savaşın ıstırabının artması ve cephede yaşanan askeri bozgunların etkisiyle askerler ve subaylar arasındaki gerilim giderek artmaktaydı. Bu bağlamda devrim, askerlerin subaylara karşı mücadelesini de örgütledi. Askerlerin subaylarını seçmesi devrimin en önemli taleplerinden bir haline gelmişti. Lenin, Şubat Devrimi'nin ardından yazdığı "Rusya'da politik partiler ve proletaryanın görevleri" başlıklı makalesinde "askerler subaylarını seçmeli mi?" sorusuna Bolşeviklerin, Menşevikler ve Sosyal Devrimciler (SR'ler) ile birlikte kuşkusuz "evet" dediğini söylüyor ve daha ileri giderek Bolşeviklerin Menşevik ve Sosyal Devrimci partilerden subayların sadece seçimini değil an

¹⁹ a.g.e., s. 408.

²⁰ Kararname Lenin tarafından kaleme alınmıştır. <https://www.marxists.org/history/ussr/events/revolution/documents/1918/01/15.htm>.

be an askerler tarafından seçilmiş delegeler tarafından denetlenmesi gerektiğini savunarak ayrıldığını belirtiyordu.²¹

Bolşeviklerin kendilerine ait olmayan askeri güçler üzerinde yoğunlaşan politikasının proletaryanın kendi askeri gücünü oluşturmaya çalışırken bire bir uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştik. Orduda seçim ilkesi her zaman muazzam bir devrimci coşku yaratacak ama bu coşku burjuva askeri aygıtın yerine daha güçlü bir proleter askeri aygıtı geçirilmeden önce kaçınılmaz olarak mevcut yapıyı dağıtıcı ve felç edici bir rol oynayacaktır. Sovyet iktidarı erken bir aşamada ve henüz Kızıl Ordu'nun kuruluş kararı resmen verilmeden, yani hâlâ eski ordu hukuki ve fiili varlığını sürdürürken seçim ilkesini kabul eden bir kararname yayınlamıştır.

Buna göre askeri birliklerde yetki asker komiteleri ve sovyetlere verilecek, ordu komiteleri ordu kongrelerince seçilecek, cephe komutanları cephe kongrelerince seçilecekti. Bu kararname hiçbir zaman gerçek anlamda uygulanmadı. Kızıl Ordu kuruluşunda benimsenen ilke farklı oldu: “Burjuva ordusunda savunduğumuz komutanların seçimi ilkesi işçi ve köylülerin kızıl ordusu söz konusu olduğunda ilkesel bir savunu bağlamında geçersizleşmiştir. Ordunun niteliğinin gelişmesiyle ve yapısının sağlanmasyla atama ve seçim ilkelerinin birlikte uygulandığı bir yapıya geçilebilir.”²²

Bu bir geri adım olarak görülebilir mi? Biçimsel olarak seçim ilkesinin atamaya göre her zaman daha demokratik olduğu açıktır. Ancak, Marksizm hiçbir olguya sınıfsal özünden bağımsız genel ve soyut ilkeler temelinde bakmaz. Bu anlamda seçim ilkesinin uygulanmaya başladığı bir burjuva ordusunun kalıntısı ile kurulmakta olan ve atama ilkesinin geçerli olduğu bir işçi köylü ordusu arasındaki fark subayların nasıl belirlendiğine göre değil bu orduların sınıfsal karakterlerine göre ölçülmelidir. Proletarya diktatörlüğü emekçi sınıflar için nasıl en demokratik burjuva iktidarından bile daha ileri bir demokrasiyi ifade ediyorsa, işçilerin ve köylülerin ittifakına dayanan ve burjuvaziye ezmek üzere inşa olunan bir işçi devletinin aygıtı olan ordu da iç organizasyonundan bağımsız olarak en demokratik burjuva ordusundan çok daha demokratik ve ilerici karakterde olacaktır. Orduda proleter demokrasinin temeli sadece ordu içindeki ilişkilerde değil toplumun ordu ile kurduğu ilişkide aranmalıdır. Kızıl Ordu'nun Sovyet iktidarına bağlı bir organ olarak kurulmasının önemi de burada yatmaktadır. Sovyetler, askeri meseleler ve ordu konusunda da toplumun emekçi çoğunluğunun çıkarları temelinde ve onun siyasi iktidar organı olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla orduda demokrasi birlikler temelinde değil Sovyet yapısı çerçevesinde uygulanmıştır. Trotskiy bu açıdan meseleyi gayet

21 V.I. Lenin, “Political Parties in Russia and the Tasks of Proletariat”, *Collected Works*, cilt: 25, Moscow: Progress Publishers, 1977 s. 98.

22 Lev Trotskiy, “The Communist Party and the Red Army”, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch30.htm#gml>.

açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Komuta kademesinin seçimle belirlenmesi gerektiğinden bahsediliyor. Halk kitlelerinin seçimi yoluyla mı? Yoksa sadece askerlerin kendilerinin seçimiyle mi?

Seçimcilik hiç şüphesiz ki ordunun kendi yasalarını yapan bağımsız bir oluşum olarak görmesine yol açacak bir tür askeri sendikalizm eğiliminin içeri girmesi tehlikesini taşımaktadır. Biz, ordunun kendisini yaratan Sovyetlerin elinde bir araç olduğunu söylüyoruz ki bu Sovyetler listeler oluşturmakta kendi komuta kademesini bu listelerde yer alan adaylar arasından seçimle belirlemektedir. Bu listeler, unutmayın ki, Sovyet otoriteleri tarafından derlenmekte ve herkesin okuması için yayınlanmaktadır. Tüm atamalar, Sovyet rejiminin filtresinden geçmektedir.

Sovyetler ordusu yönetecek ve eğitecek, iyi belirlenmiş bir komuta kademesine sahip olmasını sağlayacaktır. Başka bir yol yoktur. Bundan başka bir şey de tasarlayamazsınız.

Genel olarak ordunun spesifik bir organ olduğundan hareketle baktığımızda, seçim ilkesinin açıkça uygulanamaz olduğu ve kurulma aşamasındaki bir ordudan daha güçlü bir kuvvet tarafından uygulanması gerektiğini görürüz.

Birlikler henüz toplanmaya başlamışken, güvenilir ve yetkin bir komuta aygıtını seçimler yoluyla nasıl bölebilirsiniz? Bu düşünülemez bile. Yoksa, bu ordu kendisini oluşturan Sovyetlere güvenmiyor mu? Bu içsel bir çelişki olurdu. Böyle bir ordu da yaşayamazdı. Dolayısıyla, yoldaşlar, burada sözüm ona demokratik bir ilkenin zayıflatılması yoktur tersine bu ilke daha geniş bir Sovyet örgütlenmesi zeminine oturtulmaktadır.²³

Devrimin ordusunu kurarken Lenin ve Trotskiy, elbette burjuva demokrasisinin biçimsel ilkelerine dayanarak değil tamamen Marksist bir sınıfsal perspektifle davranacaktı. Bu bağlamda Trotskiy'in yaklaşımı, Bolşevizmin genel olarak ekonomide demokratik ve merkezi planlamayı, işletme temelinde tanımlanan özyönetim uygulamalarına tercih etmesine paraleldir. İşletme temelinde özyönetim daha demokratik bir izlenim yaratsa da yerel çıkarları toplumun çoğunluğunun karşısına çıkararak, zengin kaynaklara sahip bir bölgenin olanaklarını fakir bölgelerin kalkınması için seferber etme ya da tüm kaynakları ulusal savunma ya da uluslararası devrimin gerekleri için tahsis etme olanağına sahip merkezi planlamadan çok daha eksik bir demokratik düzeyi yansıtmaktadır.

Ordu açısından bu farklılık çok daha çarpıcı şekilde karşımıza çıkar. Örneğin birlik düzeyinde seçim ilkesinin esas alındığını düşünelim. Askerler subaylarını seçecektir ve bu seçimde cephede taarruz etmeye daha az yatkın, daha korumacı bir subayı tercih etmeleri pekala mümkündür. Ancak bu seçimin stratejik ve merkezi olarak karar verilmiş bir taarruzun başarısını etkileyeceğine şüphe yoktur. Taarruza direnen bir komutan yanlış değerlendirmesinin ya da düpedüz korkaklığının arka-

23 Lev Trotskiy, Kızıl Ordu, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi oturumundaki konuşması, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch10.htm>

sına bir güç olarak askerlerin oylarını aldığında bağlı cephelerde ya da genel olarak ulusal düzeyde bu seçimin acı sonuçlarını yaşayacak olan askerler, emekçiler, köylüler ve tüm ulus açısından bunun pek de demokratik bir tutum olarak görülemeyeceği açıktır. Kızıl Ordu'nun tarihi de her ordu gibi cephede başarısızlık gösteren komutanların görevden alınmasının ya da görev yerinin değiştirilmesinin tarihidir. Birlikler temelinde seçim ilkesi genel komutanlığın bu inisiyatifini de zayıflatacaktır. Seçilmişleri görevden almak her zaman atanmışlardan zordur.

Gönüllü askerlikten zorunlu askerliğe

Orduya referansla katılmak demek askere almada gönüllülük ilkesini hâkim kılmak anlamına geliyordu. Ordunun kuruluşunda devrime en bağlı insanlarla bir çekirdek oluşturmaya ve aynı zamanda da safların maceracılar ya da lümpenlerle dolmasını engellemeye öncelik verildi. Haliyle Kızıl Ordu'nun safları oldukça yavaş bir tempoyla doldu. Üç ay içinde 200 bin nüfusa ulaşan ordu esas olarak şehirli işçilerden oluşmaktaydı.²⁴

Ordunun genel görünümü Kızıl Muhafızlar'ın kalabalıklaşmış hali gibiydi. Ancak, sadece silahlı işçilerden oluşan, hem Rusya içinde karşı devrimi ezecek hem de emperyalist tehditle baş edecek bir ordu oluşturmak olanaksızdı. Bunun için asker sayısının artmasının yanında disiplin ve organizasyonun da geliştirilmesi gerekiyordu. Lenin ve Trotskiy'in proletarya ve köylülüğün ittifakına dayanan ve bu ittifakta proletaryaya öncü, köylülüğe ise destekçi rolü biçen stratejisi Kızıl Ordu için de uygulandı. Kızıl Ordu'nun sınıfsal yapısı iç içe geçmiş halkalar şeklinde oluşturuldu. Halkaların genişlemesi orduda gönüllülük esasından zorunlu askere almaya geçilmesini de gerektiriyordu: "Önce gönüllülük temelinde sonra zorunlu askeri eğitim ve belirli yaş gruplarından işçilerin ve başkasının emeğini sömürmeden yaşayan köylülerin askere çağırılması. Yerel askere alma teşkilatının kurulmasıyla birlikte gönüllülüğten zorunlu askere almaya geçebildik."²⁵

Zorunlu askerlik için ilk adım genel ve zorunlu askeri eğitimin örgütlenmesi oldu. Askeri eğitim fabrika, atölye, çiftlik ve köylerde istihdam edilen işçilerle, başkasının emeğini sömürmeyen küçük toprak sahibi köylüler için zorunlu kılındı. Kadınlar istedikleri takdirde erkeklerle aynı temelde askeri eğitim alabilecekti. Dini inançları silah kullanmaya el vermeyenler içinse silah kullanımı gerektirmeyen görevler için eğitim alma zorunluluğu getirildi.²⁶

Zorunlu askerlik ve gönüllülük arasında ahlaki bir ayrımı yapmak doğru de-

24 Tony Cliff, *Troçki: Devrimin Kılıcı*, 2.Cilt, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul: Marx-21, s. 56.

25 Lev Trotskiy, "The Communist Party and the Red Army", <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch30.htm#gml>.

26 Lev Trotskiy, "Zorunlu Askeri Eğitim Kararnamesi", <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch11.htm>.

ğildir. Gönüllü askerlik kulağa daha hoş gelebilir. Vicdani ret hakkının tanınması bugün bazı pasifistler gözünde Kızıl Ordu'yu daha şık göstermek için kullanılabilir. Ancak bunların Kızıl Ordu gerçekliği ile bir ilgisi yoktur. Kızıl Ordu tek bir amaçla kurulmuştur, o da sınıf düşmanını ezmek ve devrimi emperyalizme karşı korumaktır. Trotskiy bu açıdan gönüllü askerliği kendi içinde devrimci ve demokratik bir ilke olarak değil geçici bir zorunluluk olarak değerlendirmiştir: “Biz, bu ordunun kuruluşunu, gönüllük temeline dayandırdık. Ancak bu işçi demokrasisine yanıt veren bir ilke değildir. Koca bir geçmiş dönemin maddi ve manevi vaziyetinin trajik koşullarından ileri gelen geçici bir uzlaşmadır.”²⁷

Kızıl ordunun kızıl çekirdeği: İşçi sınıfı ve yoksul köylülük

Bu zorunluluğun temelinde Sovyet devletinin sınıf karakteri bulunmaktadır. Tüm ulusu kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda silah altına alan burjuva devlete ve emperyalizme karşı, proletaryanın da tüm ulusun potansiyelini silahlı kuvvetlerin oluşturulmasında seferber etmesi bir zorunluluktur. Burjuvazinin tüm ulus üzerindeki hâkimiyeti üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olması ve ekonomik gücü elinde bulundurarak milliyetçilik temelinde kültürel ve siyasal hegemonya kurmasının yanı sıra, gerektiğinde sahip olduğu baskı aygıtını ezilen sınıflar üzerinde kullanmasına dayanmaktadır. Proletarya diktatörlüğü ise üretim araçlarının kamusal mülkiyetine dayanır. Burjuvazinin milliyetçi demagojisinin yerini ise enternasyonalizm almıştır. Köylülük üzerindeki hegemonyasının temeli toprak reformu temelinde proletarya ve köylülük arasındaki ittifaktır.

Proletarya ve köylülüğün ittifakının zayıf karnı toprak mülkiyetidir. Ekim Devrimi, toprakların kolektif çiftliklerde toplulaştırılması yerine dağıtılmasını programına koyarak ve uygulayarak köylülüğü kazanmıştı ancak küçük toprak mülkiyeti sosyalist inşanın er ya da geç karşı karşıya geleceği bir olgu olarak varlığını sürdürmekteydi. Dolayısıyla da proletaryayla, yani sosyalizmle ittifakı konjonktürel ve geçici olan köylülerin sınıfsal ayırım gözetmeden askere alınması orduyu içerden çökertebilirdi. Mülk sahiplerinin ve onların çocuklarının silah altına alınması bir yana, tümden silahsızlandırılması söz konusuydu. Bu koşullar altında Kızıl Ordu'nun çekirdeğinin kent ve kır işçilerinden oluşturulması bir sonraki halkada ise küçük toprak sahibi olan ve tarlasında ailesi ile birlikte çalışıp, başkasının emeğini sövmürmeyen köylülerin yer alması mutlak bir zorunluluk oldu. Ancak bu devrimci çekirdeğin etrafında askerliğin ve savaşın evrensel esaslarına uygun bir ordu inşasına geçilebilirdi.

²⁷ Lev Trotskiy, “Kızıl Ordu, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi oturumundaki konuşması”, 22 Nisan 1918, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch10.htm>.

İşçi ve köylülerin Kızıl Ordusu'nun asker kitlesinin çekirdeğini proleterler ve yoksul köylülerden oluşturmak zordu ama mümkündü. Ancak, iş komuta kademesine geldiğinde sorun daha çetrefil bir hal alıyordu. Temel askeri eğitim ile subaylık eğitimi arasında ciddi bir fark vardır. 200 bin proleter ve yoksul köylüye temel askeri eğitim vererek ve halka halka daha büyük kitleleri askeri eğitimden geçirerek orduya devrimci bir omurga yaratan Bolşevikler, komuta kademesinin oluşturulmasında farklı bir yol izlemek zorunda kaldılar.

Askeri uzmanlar ve kızıl siyasi komiserler

Proletaryanın en ileri kesimi Bolşevik Partisi'nde örgütlenmiş komünistlerdi. Ancak bunlar esas olarak meslekten profesyonel devrimcilerdi, meslekten asker değil. Devrim ilk adımında Almanlarla ateşkes ilan edilmesi gerektiğinde ordunun başına Asteğmen Krilenko'yu geçirmek zorunda kalmıştı. Krilenko'nun siyasi meziyetlerine ve devrime bağlılığına güven sonsuzdu. Meslekten askerdirdi. Ancak, bunlar Krilenko'nun Başkomutanlık için gerekli kurmaylık niteliklerine otomatik olarak sahip olduğu anlamına gelmezdi elbette. Ordunun yukarıdan aşağı tüm askeri kademeleri hem devrimcilere hem de işinde uzman subaylara ihtiyaç duyuyordu. Bu iki özelliği bünyesinde birleştiren insanlar bulmak çok zordu. Devrim, eski ordunun subaylarından yararlanmak zorundaydı. Ancak onlara güvenemezdi. Güvendiği kadroları ise askeri olarak gerekli formasyona sahip değildi. Bu formasyonu alan devrimci bir subay kuşağının oluşturulmasını bekleyecek de zaman yoktu.

Bu durumda Kızıl Ordu, aynı sorunu aristokrat kökenli subayları kullanmak zorunda kalan Fransız Devrimi'nin ordusunun yöntemiyle çözdü: Siyasi komiserler!

Güvenilir kadroları ve askeri uzmanları bir araya getiren ikili bir komuta sistemi inşa edildi. Askeri harekâta emir komuta birliğinin mutlak bir gereklilik olduğu, burada bir bölünme ya da kargaşanın büyük bir zaaf yaratacağı açıktır. Ancak, bir işçi ve köylü ordusunu tek başına burjuva ve soylu subayların komutasına vermek daha büyük bir sorundur. Ordunun daha kurulmadan yıkılması anlamını taşır. Trotskiy bu çelişkiyi ve buldukları çözümü şöyle açıklıyor:

Burada ve şimdi şunu açıkça söylüyorum ki, bugün iktidarı alan ve bunu kimseye bırakmaya da niyetli olmayan sınıfların doğasına uygun bir askeri komuta aygıtına sahip olsa idik bu insan enerjisinin sarfiyatı açısından şüphesiz ki çok daha uygun, sağlıklı ve ekonomik olurdu. Evet, bu çok daha istenir bir şeydir. Ancak şu andaki durum bu değil! Sadece biz değil, eski rejimin en ileri görüşlü ve zeki komutanları da, bugünün askeri komuta aygıtının "tek adam yönetimi"ne uygun olmadığını tüm açıklığıyla kavramaktadır ki, biz bu temelde askeri liderliğin otoritesini bir yandan salt askeri, operasyonel ve savaş fonksiyonlarını bu işin eğitimini almış, bu işi en iyi bilen ve dolayısıyla da alınacak kararların sorumluluğunu alabilecek olanlara verirken diğer yandan ideolojik ve politik formasyon işini de, psikolojisi, bilinci ve kökeni itibarıyla iktidara yeni yükselen sınıfa bağlı kişilere yüklüyoruz. Askeri uzmanlar ve politik

komiserlerden oluşan komuta aygıtının bu ikili yapısı dolayısıyla, politik komiserlerin operasyonel kararlara ister erteleme isterse iptal etme anlamında müdahale etmemesine yönelik kesin talimatlar mevcuttur. Komiser altına imzasını atarak, askere ve işçi kitlelerine, sadece söz konusu emrin tamamen askeri amaçlarla verildiğini ve herhangi bir karşı-devrimci amaca ya da oyuna hizmet etmediğini garanti etmektedir. Komiserin şu ya da bu operasyonel emrin altına adını koyduğunda tüm söylemiş olduğu budur. Emrin uygun olup olmadığının sorumluluğu tamamen askeri liderin üzerindedir.²⁸

Eski Çarlık ordusu subaylarının, “askeri uzmanlar” adı altında kullanılması hem parti hem de ordu saflarında uzun süre tartışmalara ve gerginliklere konu oldu. Ancak Trotskiy askeri uzmanların kullanılmasında olduğu kadar bu uzmanların askeri harekâta ilişkin konularda tam yetkili olarak kalmasında da ısrarcı oldu. Bu doğrultudaki en büyük destekçisi ise Lenin’di:

Parti programımız, burjuva uzmanlar meselesinde ve bu meselenin önemli bir boyutu olan askeri uzmanlar konusunda Komünist Partisi’nin tutumunu gayet açık ortaya koymaktadır. Partimiz, ‘emekçi halkın, burjuva uzmanlardan öğrenmeden ve onların hizmetlerinden yararlanmadan ve uzunca bir süre onlarla birlikte omuz omuza çalışmadan kapitalizmin ve burjuva toplumsal düzeninin üstesinden gelebileceğini’ iddia eden sözüm ona radikal ama aslında kendini beğenmiş ve cahilce düşünceye karşı amansız bir mücadele yürütmektedir ve yürütecektir de.²⁹

Lenin’in Trotskiy’e olan desteği, Kızıl Ordu’nun inşası ve savaşımı açısından büyük ölçüde bir fikir birliğine ama daha da ötede Lenin’in Kızıl Ordu’nun komutanı olarak Trotskiy’e tam bir güvenine dayanıyordu. Askeri uzmanlar sorunu Kızıl Ordu ve parti saflarında büyük tartışma ve saflaşmalara yol açtığına, Çaritsin cephesinde, Voroşilov ve Stalin önderliğinde Trotskiy’e karşı bir askeri muhalefet oluşturulduğunda Lenin, Trotskiy’i desteklemekte asla tereddüt etmedi. Lenin, Trotskiy’e ve onun askeri stratejisine o kadar güveniyordu ki, üstü boş bir kağıdın altına Trotskiy’in emirlerine tümüyle katıldığına dair bir paragraf yazıp Halk Komiserleri Konseyi Başkanı sıfatıyla imzalamıştı:

Temmuz 1919

Yoldaşlar,

Troçki yoldaşın emirlerinin sertliğini bilerek, Troçki yoldaşın verdiği emrin doğruluğuna ve aklın gereği olduğuna tam ve mutlak surette inanıyor ve kararını tamamen destekliyorum.

V. Ulyanov Lenin³⁰

28 Lev Trotskiy, Kızıl Ordu, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi oturumundaki konuşma, 22 Nisan 1918, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch10.htm>.

29 V.I. Lenin, “Denikin’le dövüşmek için seferber olun!”, Rus Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi’nin tüm parti örgütlerine mektubu, <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1919/jul/03.htm#g>.

30 Troçki, *Hayatım*, çev. Müntekim Öçmen, İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1999, s. 493.

Bu Trotskiy'in askeri otoritesine verilen büyük bir siyasi destekti. Bu gerekliydi çünkü Trotskiy bir yandan eski Çarlık döneminden kalma subayları orduda görevlendiriyor bir yandan da komünistler arasında baş gösteren disiplinsizlikler karşısında tavizsiz bir tutum alıyordu. Vorosilov ve Stalin'in etrafında oluşan hizbin savunduğu politikalar milis ruhunu vurguluyor, gerillacılığı savunuyor ve uzmanlara karşı çıkıyordu. Bu politik pozisyonlar, askeri alanda demokratik bir izlenim doğursa da işin özünde kendilerine ayrıcalık isteyen parti kadrolarının tutumu vardı. Bu tutum demokratik olarak değil ancak bürokratik olarak tanımlanabilirdi ve daha sonra Sovyetlere verdiği zararı iç savaşta Kızıl Ordu'ya vermekteydi. Trotskiy daha sonra çok sayıda düşman kazanmak pahasına tavizsiz tutumunu sürdürdü.

Lenin hep onunla birlikteydi. Gorkiy'in aktarımıyla Lenin'in Trotskiy'in Kızıl Ordu performansını değerlendirmesi gayet açıktı: "Bana bir başkasını gösteriniz, onun gibi, böyle askerlik san'atı uzmanlarının bile bayıldıkları örnek bir ordu kurabilecek. Bizim böyle bir adamımız var. Her şeyimiz var. Ve bunlarla mucizeler yaratacağız."³¹

Mucizeler yaratılar. Mucizeleri yaratmak için Lenin'in Trotskiy'in uzmanların kullanılması politikasını desteklerken kullandığı deyimle kapitalistlerin işçi sınıfına attığı tuğlaları komünizmin inşasında kullanabilmek gerekiyordu.³²

Komünist Samuray sınıfı ve sırt çantasında mareşal asası taşıyanlar

Askeri uzmanlar konusundaki tartışmanın diğer ucunda hiç şüphesiz ki komünist kadroların ordudaki rolü ve yeri oldu. Şu ana kadar seçim yerine atamanın, gönüllük yerine zorunlu askerliğin en sonunda da askeri harekatta subayların tam yetkili kılınmasının çok da ilham verici olmadığı düşünülebilir. Bu devrimci ilhamı bulacağımız yer Kızıl Ordu'daki komünistlerin rolüdür. Bir komünistin ordu içinde hiçbir maddi imtiyazı olmadığı gibi tam tersi söz konusuydu. Sıradan işçiler ve köylüler için nispeten bağışlayıcı olan Kızıl Ordu, komünistlere sıra gelince acımasız oluyor, mazeret kabul etmiyordu. Trotskiy'in ordudaki komünistlerin rolü ile ilgili emri gayet açık:

Tüm askerler, bahriyeliler ve dahası tüm yurttaşlar tarafından, İşçilerin ve Köylülerin Kızıl Ordusu içinde komünistler tarafından nasıl son derece ciddi ve sorumlu bir görevin yürütüldüğü ve yürütülmekte olduğu bilinmektedir. Son dönemlerde, bazı komünistlerin bireysel olarak acizane davrandıkları, yağmaya karşı kayıtsız kaldıkları, gerekli cesareti göstermedikleri ve benzeri durumlar yaşanmıştır. Bu tür komünistler adlarını hak etmiyorlar ve bunlar büyük bir seferberliğin içine zar zor sızabilmiş insanlardır. Bir komünist asker, diğer herhangi bir askerle aynı haklara sahiptir. Zerre kadar fazla hakkı yoktur

31 a.g.e., s. 384.

32 V.I. Lenin, "Achievements and Difficulties of The Soviet Government", <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1919/mar/x01.htm>.

ama karşılaştırılmaz biçimde daha fazla görevleri vardır. Komünist asker, örnek bir asker olmalıdır, çarpışmada her zaman ön safta yer almalı, diğerlerine en tehlikeli yerlere giderken öncülük etmeli, disiplinin, bilincin ve cesaretin modeli olmalıdır. Cephede ve cephe gerisinde genel olarak kamu mallarını özel olarak da ordu mallarını koruyup kollamada örnek olmalıdır. Sadece bu şekilde örnek olan bir asker komünist adını hak edebilir, aksi takdirde ciddi şekilde özeleştirilmesine ya da görevinden alınması gereken sefil bir hak gaspçısından ibaret kalır. Sovyet Cumhuriyeti tüm ordularının tüm siyasi birimlerine tüm dikkatlerini Komünistlerin davranışlarına vermelerini ve bu iyi günleri ayrık otlarını temizlemek için değerlendirmelerini emrediyorum.³³

Lenin'in Bolşevik partisinin omurgasını oluşturan profesyonel devrimcilerinin ordudaki izdüşümü olan komünistler için imtiyaz istemek söz konusu olamazdı. Devrimin çıkarlarına aykırı düşen küçük burjuva davranışların hoş görülmemesi Kızıl Ordu'dan önce Bolşevik Partisi'nin içinde yerleşmiş bir kuraldı.

Komünist kadrolar iç savaşta kanlı bir sınav verdiler. Komünist kadrolara yönelik tavizsiz emirler veren Trotskiy, hiçbir çıkar gütmenden devrime adanmış bu kadrolara hakkını vermekten de geri durmadı:

İki yıl boyunca cepheleri gezmekteyim, yoldaşlar, yeni bir psikolojinin nasıl çeliğe verilen su misali geliştiğini gözlemliyorum. Vaktiyle, kolektifin, ulusal çıkarların ve bir bütün olarak toplumun çıkarları uğruna kendi canını vermektense çekinmeyen Japon Samuray kastını ilgiyle dinlemiştik. Şimdi, komiserlerimizin, önder Komünist savaşçılarımızın şahsında -hiçbir özel menfaat ve ayrıcalığı olmayan- işçi sınıfının davası için ölen ve başkalarına da bu uğurda ölmeyi öğreten yeni bir Komünist Samuray sınıfı kazanmış bulunuyoruz.³⁴

Komünist kadrolar en öndeki savaşçılar ve askeri uzmanların başındaki komiserler olmanın ötesinde tüm Kızıl Ordu'nun subay sınıfını oluşturabilseydi bu muazzam bir güç olurdu. Dolayısıyla, her ne kadar askeri uzmanların en etkin şekilde kullanılması ve ordunun modern askerliğin gerekleri temelinde inşası için özel ve ikili bir sistem kurulduysa da bu ikiliğin komünist subaylar lehine ortadan kaldırılması esas amacı oluşturmaktaydı. Ancak bu çok kolay ve hızla ulaşılabilecek bir amaç değildi.

Ayrıca, mesele sadece komünist ve partili subaylar yetiştirmek de değildi. Zira parti kadroları bu görevi tamamıyla üstlenecek bir niceliğe sahip değildi. Kızıl Ordu'nun farklı kesimlerden insanları alarak kendi eğitiminden geçirip Kızıl Ordu'nun organik subaylarını yetiştirmesi de son derece meşakkatli bir süreçti.

33 Trotskiy, "The Communist Party and the Red Army", <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch30.htm#gml>.

34 Trotskiy, "Our Work at the Building of the Army and Our Fronts, Report to the 7th All-Russia Congress of Soviets of Workers', Peasants', Red Army Men's and Working Cossacks' Deputies", 7 Aralık 1919, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1920/military/ch01.htm>.

Bunun için eski ordunun aştsubayları anlamlı bir insan kaynağı oluşturabilirdi. Ne de olsa Kızıl Ordu'nun devrimden sonraki ilk Başkomutanı bir asteğmendî. Daha teşvik edici bir örnek olamazdı. Yine siyasi komiserler gibi aştsubaylardan bir subay sınıfı eğitmek politikası da Fransız Devrimi'nden esinlendi. Trotskiy iç savaşta aştsubaylara şöyle sesleniyordu:

Yüz yıl önce Fransız devrimi geldi ve eski monarşinin ordusunu dağıttı. Sonra, aynı bugün olduğu gibi eski ordunun subaylarının birçoğu Fransız Devrimi'nin karşısında Britanya'nın safına geçti ve aynı şimdi olduğu gibi Britanyalı kapitalistlerin yanında bize karşı yürüttükleri gibi onursuzca bir savaş yürüttüler. Fransız subaylarının bir kısmı da Almanya saflarına geçti ve onların da Fransa'nın devrimci halkına karşı savaşıklarını biliyoruz. Fransa'nın çalışan sınıfına *sansculottes* dediler, yani baldırıçıplaklar. Ve o sansculottes yani o baldırıçıplaklar gerçek bir Kızıl Ordu kurdular. Komutanlarını nerden mi buldular? Onbaşılardan ve Aştsubaylardan? Daha sonra İmparator olan Napolyon, hala devrimci bir general olduğu zamanlarda, her asker sırt çantasında bir feld-mareşalin esasını taşır demişti. Bunun anlamı şudur, devrimci bir ülkenin atik ve kararlı tüm askerleri, tehlike altında ne kadar yüksek olursa olsun komutanlık görevini üstlenebilir ve üstlenmelidir. O mareşaller, bazıları adlarını bile yazamayan o daimi aştsubaylar, müthiş devrimci generallere dönüştüler. Sadece Almanları ve Britanyalıları ülkelerinden atmakla kalmadılar, muzaffer Fransız ordusunun başında tüm Avrupa'nın üzerine yürüdüler ve gittikleri her yerde serflik düzenine ve ruhban sınıfın hâkimiyetine ağır darbeler indirdiler. Bu, kendi bağrından çıkarttıkları gerçek bir komuta aygıtıyla gerçek bir halk ordusu kurdukları anlamına geliyor. Ve aynen yoldaşlar, Sovyet iktidarı da sizlere güven ve umutla bakıyor. Şu anda yaptığımız çalışma komuta kademelerine geçiş aşamasını oluşturuyor... Şimdi kurulmakta olan genç İşçilerin ve Köylülerin Kızıl Ordusu'nda yetkili ve etkili olacağımızdan kuşku duymuyorum. Buna acilen ihtiyacımız var, çünkü düşmanlarımız çok.³⁵

Kızıl Ordu tarihteki pek çok ordu gibi savaşarak kurulmuş ve savaşırken yetkinleşmiş, Lenin ve Trotskiy'in ana hatlarını çizdiği program çerçevesinde sınıfsal ve politik olarak dönüşüme uğramıştır. Ne var ki, bu dönüşümün en önemli başlıklarından biri olan kızıl bir komuta kademesi için verilen uğraşlar iç savaşın bitimine kadar ordudaki ikili yapıyı giderecek hatta gerçek manada azaltacak düzeyde bile sonuç vermemiştir. İç savaşın en yoğun ve kanlı yaşandığı ilk yıllarında Kızıl Ordu'nun kendi harp okullarından sadece 13 bin mezun subay olarak atanmış iç savaşın sonunda bu rakam ancak 40 bin civarına ulaşmıştı. Kızıl komutanlar, iç savaşın sonunda subay sınıfının sadece yüzde 10'unu, eski aştsubaylardan devşirilen kadrolar ise yüzde 13'ünü oluşturmaktaydı.

Bu rakamlar düşük gözükse de komünistlerin ordudaki nitel gücü sayılarının çok ötesindeydi. Öyle ki Kızıl Ordu'nun komutanına göre “cepheye, çantasında propagan-

35 Trotskiy, “Non-Commissioned Officers”, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch29.htm>.

da materyalleri dolu olmak üzere on, on beş ya da yirmi Komünist getiren her tren, en az ağzına kadar silahla dolu olan ya da iyi bir alayı taşıyanlar kadar değerliydi.”³⁶

Subaylar ve askerler arasındaki ilişkide devrim

Devrim, eskiden bir sayıya indirgenmiş ve köle muamelesi gören köylü kökenli askere bir kişilik vermiş onun içindeki isyan tohumlarını filizlendirmişti. Bu muazzam bir potansiyelin açığa çıkması demekti ama devrimin yarattığı bu bilinç henüz içgüdüsel bir sınıf öfkesi düzeyinde kalmakta ve zaman zaman da yeni kurulmakta olan ordunun gerektirdiği disiplin ve düzenin aleyhine işlemekteydi. Trotskiy bunu köylü askerin devrimden sonra bir trenin birinci mevkiinde bulup, kadife koltukların kumaşlarını sökerek kendi ayağına sarması örneğinden hareketle açıklıyordu:

Köylü kadifeyi yırtarken kendisinin de iyi bir şey giymeye hakkı olduğunu düşünmektedir. İki ya da üç gün sonra, bir ay ya da bir yıl -hayır bir ay- sonra halkın mülkiyetini yağmalamak anlamına gelen davranışının ne kadar utanç verici olduğunu anlayacaktır. Ancak, onda uyanan kişilik ve bireysellik, bir sayı değil bir insan olduğuna dair uyanan bilinci onun içinde sonsuza kadar yaşayacaktır. Bizim görevimiz bu kişiliği topluma uyarlamak, bir sayıdan ibaret olmadığını, bir köle olmadığını daha önce olduğu gibi bir İvanov ya da Petrov değil artık bir kişiliğe sahip -İvanov olarak hem bir birey hem de toplumun bir parçası olduğunu ona hissettirebilmektir.³⁷

Trotskiy’in söylediğini yapabilmesi kolay değildi elbette. Komutanlara tam bir itaat şart koşulurken özellikle herhangi bir komünist bilince sahip olmayan askeri uzmanların tersi yöndeki davranışlarını önlemek kararnamele yayınlamakla ya da eğitim faaliyetleri düzenlemekle mümkün değildi. Yine de bu doğrultuda birliklere pek çok emir gönderildi, Trotskiy ordunun lideri olarak pek çok konuşmasında ordu içindeki ilişkilerin üzerinde durdu. Bunlardan en meşhurlarından biri Trotskiy’in komutanların askerlere hitap ederken kullandığı dil üzerine yazdığı makale idi. Bu makalede Trotskiy, askerlere kaba davranışta bulunmanın ve kaba konuşmanın kabul edilemez olduğunu söylüyor, komutanların askerlere “siz” diye hitap etmesi gerektiğini söylüyordu. Zira Rusça’da da siz (viy) sözcüğü sen (tiy) sözcüğünden çoğulluk dışında saygı ifade etmesi açısından da ayrılmaktaydı. Askerin komutana sen diye hitap edemediği bir yerde komutanın askere “sen” diye hitap etmesi bir kabalık örneği olarak değerlendiriliyordu.

Tabii ki askerlere yönelik dayak ve benzeri tavırlar kesinlikle yasaklandı. Ayrıca, subaylarla askerler arasında koşullar açısından eşitliğin gözetilmesi, yemek-

36 Trotskiy, “Before The Capture Of Kazan, Speech at the meeting of the All-Russia Central Executive Committee on September 2”, 1918, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch35.htm#basd>.

37 Trotskiy, “The Military Specialists and The Red Army”, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1918/military/ch25.htm>.

lerin birlikte yenmesi, görev dışında selam verme zorunluluğunun kaldırılması, askerlerin yürümekten tabanları şişerken subayların arabayla gezintiye çıkmaları, askerlerin elbiseleri lime lime olmuşken bununla ilgilenmediği halde subayın gıcır gıcır üniformalar giymesi, subayların resmi görev kılıfı adı altında memleketlerine gitmeleri, karargâhlarda eğlenceler düzenlenmesi gibi hususlar her zaman yerilen, mahkûm edilen ve gerektiğinde cezalandırılan davranışlardı.³⁸

Şubat devriminden sonra orduda yaşanan, askerlerin subaylar üzerindeki fiili diktatörlüğüne elbette ki savaş yürüten Kızıl Ordu içinde izin verilemezdi. Ancak ordu proletarya diktatörlüğünün ordusuydu, bu diktatörlüğün arkasında işçi ve köylü ittifakı bulunmaktaydı ve Kızıl Ordu'da askerlerle subaylar arasındaki ilişkilere yönelik devrimci yaklaşım hiç şüphesiz ki devletin devrimci sınıf karakterinin bir sonucu oldu.

Sonuç

Bolşevikler, Kızıl Ordu'nun kuruluşuna karar verdiklerinde daha önce öngörülmemiş pek çok sorunla karşı karşıya kaldılar. Daha önce devrimci Marksistler açısından birer ilke sorunu gibi görünen düzenli orduya karşı milisin savunulması, subayların seçilmesi gibi konularda tam tersi yönde bir uygulamanın olduğunu görmüş bulunuyoruz. Burada kapitalizmden komünizme geçiş toplumunun tüm çelişkilerini görmekteyiz ve meselenin odağında üretici güçlerin gelişmesinin ve dünya devriminin bir üssü olarak proletarya diktatörlüğünün korunmasının olduğunu ortaya koymalıyız.

Üretici güçlerin son derece zayıf olduğu bir aşamada piyasaya asgari yer ayıran ama hem üretimi hem de tüketimi planlamaya yönelik bir ekonomi politikasının savaş komünizmini, yani komünizmle hiçbir ilgisi olmayan, sadece savaşın finansmanını sağlayabilen ilkel bir ekonomik düzeni kurabildiğini görmüş bulunuyoruz. Bu düzenin çelişkileri Lenin'i piyasaya yer açan ve hiç kuşkusuz bir geri adım olan NEP'i (Yeni Ekonomi Politikası) savunmaya ittiğinde ne Lenin ne de Bolşevikler komünizme ulaşma hedefinden vazgeçmişti. Halkın beslenmesi gibi somut sorunlara somut cevaplar üreterek ayakta kalmaya çalışan Bolşevikler geri adım atarken hiç bir zaman bu geri adıma teorik kılıflar uydurmadı. Kızıl Ordu açısından da durum aynıydı. Trotskiy ve ordunun organizasyonu ve komuta edilmesinde tüm partiyle birlikte kendisine sarsılmaz bir güven besleyen Lenin, hiçbir zaman Kızıl Ordu'yu idealleştirmediler. Kızıl Ordu, karşı devrimi ezmenin somut gereklerine ve emperyalizmin saldırıları karşısında ortaya çıkan somut bir ölüm kalım mücadelesine verilen somut bir cevaptı.

Trotskiy, eski Çarlık generallerini orduda istihdam etmekten hiçbir zaman memnun olmadı. Ama Kızıl Ordu'nun savaşıma kapasitesinin mutlak bir gerekliliği olarak kaldığı müddetçe de bu uygulamayı sonuna kadar savundu. Bu generalleri

38 Deutscher, a.g.e., s. 68.

kendine bağlayarak ayrıcalıklı bir kast oluşturmaya çalışmadı, tüm gücünü onların yerini alacak komünist komutanlar yetiştirmeye yoğunlaştırdı. Milis sorununda da aynı şey geçerliydi. Düzenli ordu olmadan ne beyaz orduları ne de emperyalistleri yenme şansı yoktu. Ancak, savaş kazanıldıktan sonra milis sistemine geçiş için çalışmalarını başlatan yine Trotskiy oldu.

Sonuçta burjuvazi için olduğu kadar proletarya için de devlet ve ordu özünde bir sınıf mücadelesi aygıtıdır. Ezilecek sınıf gücünü kaybettiğçe bu aygıtların aynı şekilde varlıklarını sürdürmesi generallerin ve bürokratların işine gelse de proletaryaya ve yoksul köylülüğe bir faydası yoktur. Bu anlamda burjuvaziyi ve toprak sahiplerini ezen, emperyalizmi kuruluşundan itibaren tir tir titreten bir ordu yarattığı için sadece Rusya'nın değil tüm dünyanın işçi sınıfı ve ezilen halkları, Lenin'e, Trotskiy'e, onların yoldaşlarına ve Kızıl Ordu saflarında sosyalizm ve halkların kardeşliği uğruna ölüme atılan sayısız işçi ve köylüye minnet borçludur.